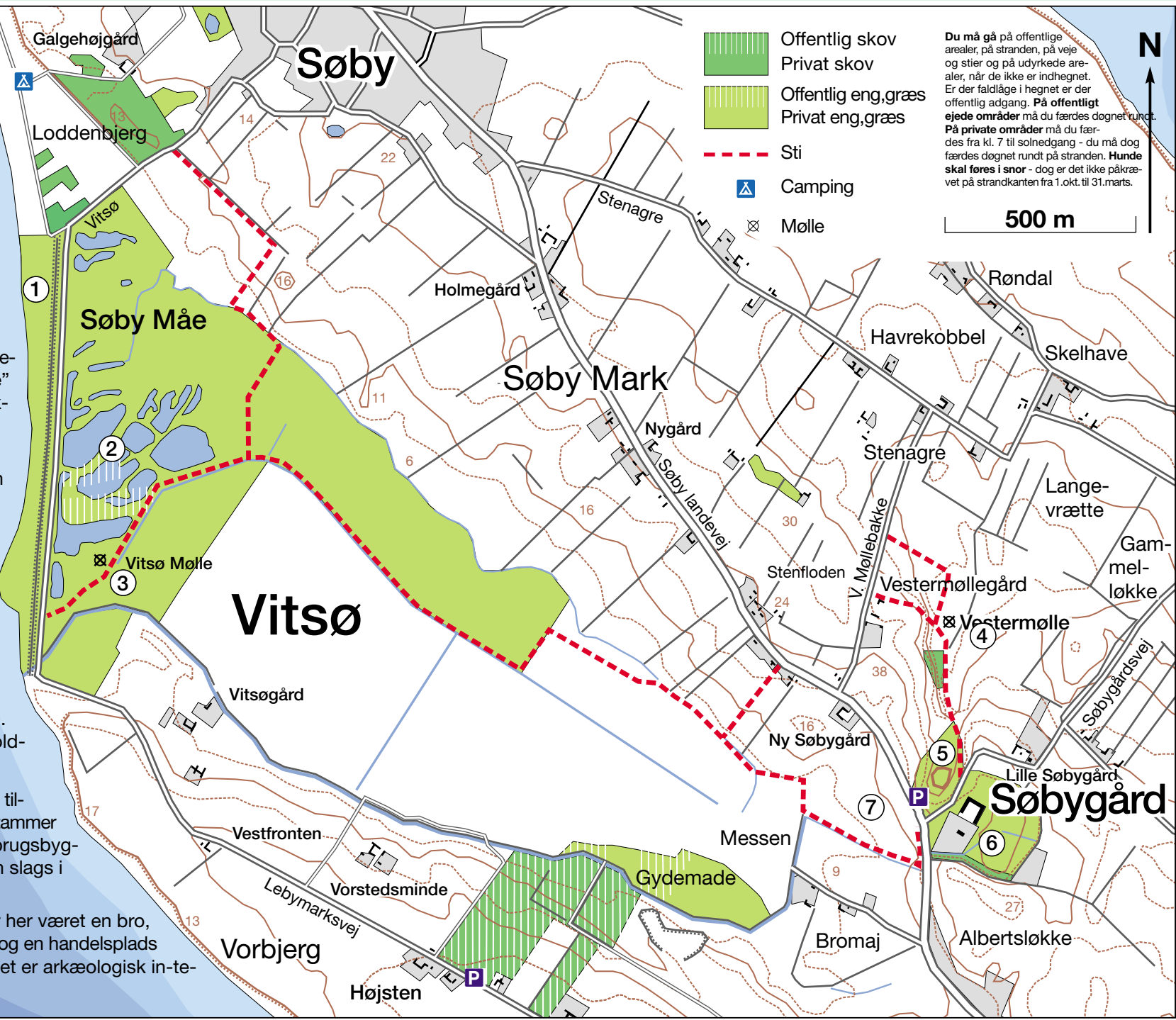

- 1 Ved at gå på strandvoldene udenfor dæmningen kan man opleve de bunker af sten som havet har aflejret. Særegne planter gror her.
- 2 Vandhuller der er opstået efter, at man har gravet sten og grus i strandvoldene. Her er i dag et rigt fugleliv med masser af gæs og ænder.
- 3 Den fredede Vitsø vindmølle er opført i 1838 til at pumpe vandet ud af Vitsø. Møllen er den eneste i Danmark, som har bevaret archimediske snegle af træ, der "skruede" vandet op. En teknik der er karakteristisk for de tidlige snegle.
- 4 Fredet mølle fra 1834, der med den vindblæste placering har en strålende udsigt. Møllen er opført som kornmølle og foruden mølleriet blev der drevet handel med korn og foderstoffer. Der er offentlig adgang ad den gamle møllevej fra Søbygård forbi møllen til møllegården, der i dag bliver brugt til højskole.
- 5 På Søby Volde har der ligget en kongelig fæstning o. 1100-1200. Der er offentlig adgang til hele voldanlægget.
- 6 "Slottet" og avlsgården er offentlig tilgængelige. Dele af bygningerne stammer fra 1580'erne - dermed er landbrugsbygningerne blandt de ældste af sin slags i Danmark.
- 7 Som navnet Bromaj antyder har her været en bro, hvor skibe kom i land med varer og en handelsplads er opstået i ly af borgen. Området er arkæologisk interesseområde.

Du må gå på offentlige arealer, på stranden, på veje og stier og på udyrkede arealer, når de ikke er indhegnet. Er der faldlæge i hegnet er der offentlig adgang. På offentligt ejede områder må du færdes døgnet rundt. På private områder må du færdes fra kl. 7 til solnedgang - du må dog færdes døgnet rundt på stranden. Hunde skal føres i snor - dog er det ikke påkrævet på strandkanten fra 1. okt. til 31. marts.

Fra Torneroseslot til Ærø samlingssted

"Slottet" på Søbygård blev bygget af storhed, af hertug Hans d. yngre, der var Frederik II's bror; men har siden lidt en krank skæbne. Huset er blevet dårligt vedligeholdt i flere omgange. I midten af 1700-tallet var huset så forfaldent, at man fjernede trappetårnet og nedtog det ene stokværk, så huset kun fik en etage. Da den selvejende institution "Søbygård" overtog "Slottet" i 1991 var det i sidste øjeblik, før det blev en ruin. Hus og voldgrav var groet helt til i buske og træer. I 1994 blev jord og avlsgård overtaget og sidstnævnte var også meget forfalden - den østlige længe var delvis væltet.

Foto: Jørn Munk Andersen

"Slottet" er blevet restaureret - herunder et mægtigt arbejde med at få det 420 år gamle tøndehvæl i kælderens "hejst" på plads, da det var ved at falde sammen. Resultatet er blevet et rum der emmer af historie.

Et omend endnu større restaureringsarbejde forestår Skov- og Naturstyrelsen med istandsættelse af de op til 5 m høje stensætninger rundt om "Slot" og avlsgård.

Foto: Aage Sækmose

Når stensætningerne er på plads vil søen rundt om hele anlægget genopstå. Avlsgårdens bygninger bliver sat i stand bid for bid, hvor alt hvad der kan bruges af de oprindelige bygningsdele bliver genbrugt. Købet af Søbygård og restaureringen er støttet af Skov- og Naturstyrelsen, Fyns Amt, Ærøskøbing kommune og fonde.

Velkommen til Vitsø & Søbygård

Historien er nærværende på Bådent (lokal udtale for borgen) og Søbygård. På det imponerende voldsted har ligget en kongelig fæstning i middelalderen og Søbygård rummer stadig bygningsdele tilbage fra 1580'erne - avlsbygningerne er måske de ældste i landet.

Udsigt fra voldene over Vitsø

I borgens storhedstid har man kunnet sejle ind til dens fod på Vitsø. Søen er naturligt afsnøret fra havet af stenvolde. Senere er søen tørlagt ved menneskehånd så det i dag dels er frugtbar landbrugsjord og dels naturområder. Vitsø er fredet og der er adgang gennem området til fods og på cykel.

Søbygård er købt af "Den selvejende institution Søbygård", som forestår en omfattende restaurering.

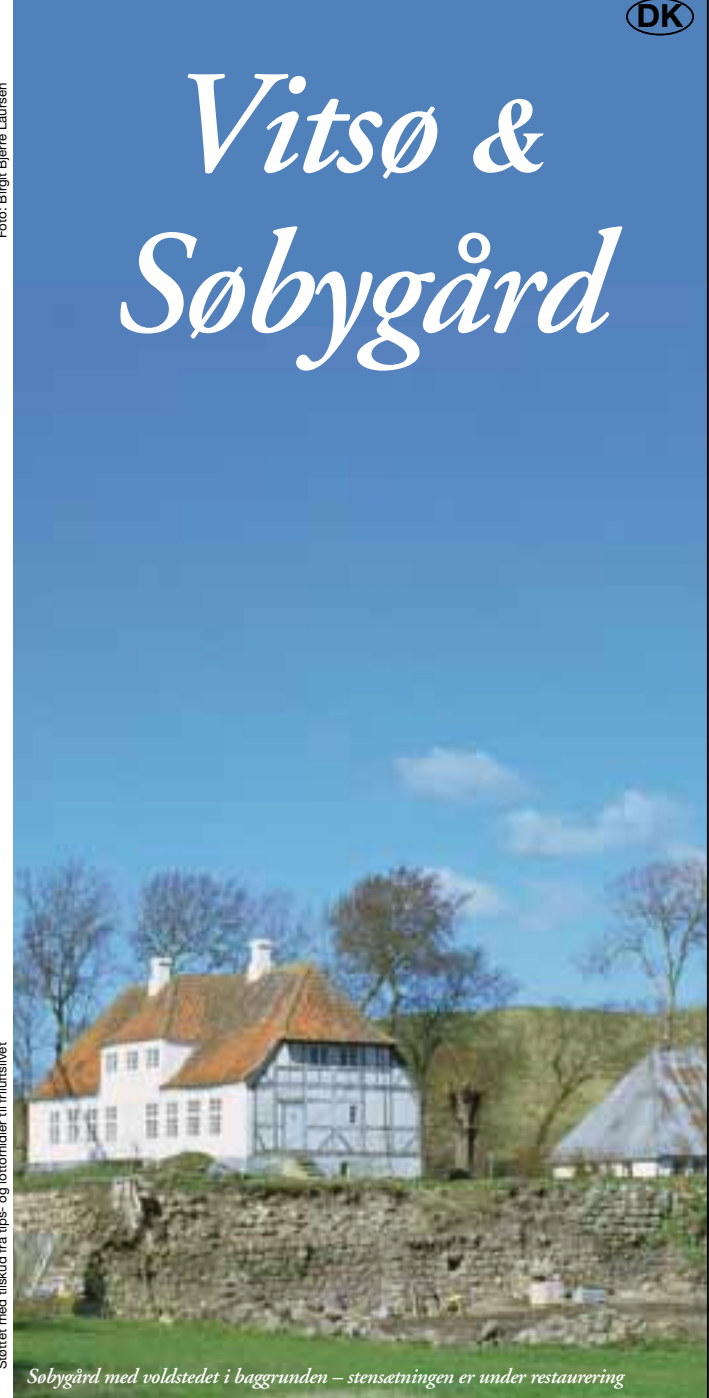
Søbygård er samlingssted for øens beboere. Ærø Festspil opfører hvert år teater her med op til 100 medvirkende amatører. I hovedbygningen (kaldet "Slottet") er der skiftende udstillinger og der holdes receptioner, borgerlige velser o.l. I en af længerne er der en nyopført sal til brug for stedets aktiviteter og lejes ud til foredrag, musik arrangementer, udstillinger, familiefester m.v. Der er planer om at Ærø oldtids- og middelaldersamling skal udstilles i østre længe og der skal være værksteder i længerne.

God fornøjelse!

"Søbygård"

Fyns Amt
Ørbækvej 100
5220 Odense SO

Søbygård med voldstedet i baggrunden - stensætningen er under restaurering

Borgen

Voldstedet ved Søbygård fortæller med sine store dimensioner at her har ligget en kongelig fæstning. Voldstedet skal være anlagt af Kong Niels 1104-1134. Kongen har haft brug for dette anlæg i kampen mod venderne, der hærgede Syddanmark i det 12. århundrede. Placeringen af borgen har været perfekt, da man har haft udsigt over en stor del af havet og skibene har ligget beskyttet i naturhavnen.

Da borgen blev bygget i tidlig middelalder kunne man sejle på Vitsø til foden af forsvarsanlægget. Spor fra en bebyggelse med handel og håndværk er gravet frem ved ⑦ Rester er fundet fra smedens og tømmerens arbejde, men mest interessant er, at der er fundet beviser for, at en benmager har arbejdet i området. Benmageren er en specialiseret håndværker, der har haft et stort opland. Den lille bebyggelse forsvandt engang i 1500 tallet.

Borgens betydning svandt omkring 1250, hvorefter den forfaldt og jorden delt ud på fire bøndergårde.

I dag har Fyns Amt ansvaret for, at voldene ikke gror til i krat og der ikke sker unødigt slitage på stedet.

Ved Bromaj ⑦ er der også fundet spor af bopladser fra sten-, bronze- og jernalder.

Voldstedet, hvor borgen har ligget og herregården Søbygård ved siden af (Foto fra 1994)

Kort fra 1868, med søen Vitsø

Strandvoldene og dæmning med strandkarse ud for Vitsø

Foto: Birgit Bjerre Laursen

Vitsø enges historie

Om her har været enge eller ej, da her var tørt land i stenalderen for 8.000 år siden ved vi ikke. Men herefter steg havet og Vitsø har været en fjordarm med strandenge rundt i kanten. Efterhånden har havstrømmene aflejret sten i store volde ud fra kysten og her er dannet et mægtigt strandvoldsystem med våde strandengspartier imellem voldene.

Strandvoldene er gravet i stykker, da man har gravet grus og sten til veje og byggeri. I dag er her en sorterings- og oplagringsplads for råstoffer, der udvindes i havet, og fragtes hertil fra Søby havn.

I 1788 gjorde man første forsøg på at indvinde land ved at bygge videre på den naturlige dæmning mod havet og pumpe vand væk. Man fik 11 ha eng. Inddæmningen har været en af de

første i Danmark. Tørlagt blev søen først i 1871, men området har været fugtige enge. Ved stormfloden i 1872 blev Vitsø til sø igen. Man lavede en ny tørlægning, men området har først været effektivt afvandet fra man fik elpumpen i 1964 og byggede nye kanaler og en ny dæmning. Muslingeskaller fortæller om jordens fortid som havbund.

Mange af engene forsvandt med den øgede dræning. F.eks. havde Gydemade indtil da været voksested for flere sjældne planter. Nu er de fleste planter væk.

Med køernes forsvinden fra landbrugene gror mange af de resterende enge til i høje urter og buske. Men Fyns Amt giver tilskud til afgræsning af engene, hvis nogle landmænd er interesserede.

Ekspanderende gæst

Hjertekarse gror på strandvoldene ud for Vitsø. Navnet har den efter dens frø, som har form som et hjerte. Planten blomstrer fra maj til juli og bliver 25 til 50 cm høj. Den kommer fra sydligere himmelstrøg, hvor den er fulgt med korn og bælgfrø. Mange steder har den redt sig fra havnebyer langs kysten til strandskrænter, klinter og kanalbredder.

Grågåsen yngler i Søby Måe

Gæssene flyver før daggyri i små skrattende flokke mod græsengangene. Området i det vestlige Vitsø er godt for gæs – her er vandområder hvor de kan ruge i fred og enge hvor de kan græsse i nærheden. Grågåsen lægger 5-6 æg allerede i marts måned. I begyndelsen af juli er ungerne ved at være flyvefærdige. Udenfor ynglesæsonen kommer her store flokke af gæs for at æde inden de rejser videre syd- eller nordpå – afhængig af årstiden.

Engen i Søby Måe er den sidste rest af de tidligere meget store engstrækninger ved Vitsø. Her yngler ud over gæssene en del andre vandfugle som ænder, måger og vadefugle. Du ser viben flakse henover engen, mens du hører dens karakteristiske skrig.

Grågåse

Ralgravene ved Søby Måe

Foto: Anders Myrthue

Foto: Havsteen Mikkelson

Model af Søbygård efter restaureringen

Herregården

Hertug Hans d. Yngre fra Sønderjylland byggede ca. 1580 det nuværende Søbygård med avlsgård øst for voldstedet. Søbygård er bygget som et prestigeanlæg med storestensætninger omkring såvel hovedbygning som avlsgård, og en opstemning der skabte voldgrav. Voldgravene har ikke haft militær betydning, da man var begyndt at bruge ildvåben på dette tidspunkt. Vandet blev lukket ud af voldgravene i 1770'erne, fordi man ville dyrke jorden.

Hertug Hans d. yngre samlede jordene fra de nærliggende gårde og indførte storgodsdrift på sine jorder med kobbeldrift, som dengang var en avanceret form for landbrugsdrift. Driften bestod i en opdeling af jorderne i kobler = marker, som så blev drevet i rotation.

De sønderjyske hertuger ejede i flere generationer Søbygård, men opholdt sig sjældent på stedet.

Kongen overtog godset på Ærø i 1729 og Søbygård blev brugt til Amtsforvalterbolig.

Ved krongodssalget blev Søbygård udstykket i 1771. Navnene på koblerne lever videre som navne på de bebyggelser, der opstod, da jorderne blev solgt til bønderne f.eks. Albertsløkke, Skelhøve og Gammelløkke. Diget rundt om herregårdens jorder kan ses flere steder i landskabet. Selve Søbygård med de nærmeste marker gik over til privat eje og hovedbygningen fik en kraftig ombygning omkring 1800. Den blev en almindelig gård ved salg i 1875. Søbygård blev mindre og mindre idet "Lille Søbygård" og "Ny Søbygård" blev skilt fra til arvinger.

I 1965 blev "Slotet" solgt fra avlsbygningerne. Forfaldet fortsatte indtil "Den selvejende institution Søbygård" købte stedet.

Foto: Achton Friis

Indkørslen til Søbygård 1921

Foto: Achton Friis

Kongen overtog godset på Ærø i 1729 og Søbygård blev brugt til Amtsforvalterbolig.

Ved krongodssalget blev Søbygård udstykket i 1771. Navnene på koblerne lever videre som navne på de bebyggelser, der opstod, da jorderne blev solgt til bønderne f.eks. Albertsløkke, Skelhøve og Gammelløkke. Diget rundt om herregårdens jorder kan ses flere steder i landskabet. Selve Søbygård med de nærmeste marker gik over til privat eje og hovedbygningen fik en kraftig ombygning omkring 1800. Den blev en almindelig gård ved salg i 1875. Søbygård blev mindre og mindre idet "Lille Søbygård" og "Ny Søbygård" blev skilt fra til arvinger.

Foto: Havsteen Mikkelson

Kælderen i hovedbygningen fra 1500-tallet

